

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Viorica Marian

Meertalig

De wonderbaarlijke voordelen van
meer dan één taal spreken

Vertaald door Vanja Walsmit

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 6253 8

© 2023 Viorica Marian

All rights reserved including the right
of reproduction in whole or in part in any form.

This edition published by arrangement with Dutton, an imprint of Penguin
Publishing Group, a division of Penguin Random House LLC

© 2023 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos *uitgevers*,
Amsterdam en Vanja Walsmit

Oorspronkelijke titel *The Power of Language*.

How the codes we use to think, speak, and live transform our minds

Oorspronkelijke uitgever Dutton

Omslagontwerp Roald Triebels, Amsterdam

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor Aimee, Nadia en Grace,
en voor iedereen die van talen houdt

Inhoud

Voorwoord bij de Nederlandse editie 11

Inleiding – of welkom! 17

I HET ZELF

- 1 Hersengymnastiek 27
- 2 Het superorganisme voor parallelle verwerking 39
- 3 Over creativiteit, waarneming en denken 51
- 4 Het vleesgeworden woord 72
- 5 Kindertijd, ouderdom en alles ertussenin 85
- 6 Een andere taal, een andere ziel 103

II DE MAATSCHAPPIJ

- 7 De ultieme influencer 125
- 8 Taal als katalysator voor verandering 149
- 9 Vertalen is verbinden 166
- 10 De codes van onze geest 185
- 11 De toekomst van wetenschap en technologie 205

Tot slot – of goede reis! 221

Dankwoord 235

Noten 237

Lijst van illustraties 259

Register 261

Wie een andere taal beheerst, bezit een tweede ziel.

– Toegeschreven aan Karel de Grote,
de eerste keizer van het Heilige Roomse Rijk

Voorwoord bij de Nederlandse editie

‘Onze vader komt uit Nederland, onze moeder uit Moldavië, en wij zijn Amerikaans,’ zeiden onze kinderen vroeger als iemand hun vroeg waar ze vandaan kwamen. Hun verhaal is het klassieke verhaal van eerstegeneratie-Amerikanen, geboren uit immigrantenouders in een natie die jonger is dan de erfstukken van hun grootouders.

Ik ben al 25 jaar getrouwd met een Nederlandse man. In mijn leven is de Nederlandse invloed overal aanwezig. We hebben onze eerste gezinshond zelfs ‘Dutch’ genoemd. Hoewel mijn voorliefde voor Nederland samenhangt met het feit dat bijna de helft van het DNA van mijn kinderen Nederlands is (er zit ook wat Duits bij, dus niet helemaal de helft), heb ik niet alleen familiebanden met Nederland, maar ook beroepsmatige connecties.

Nederland is een van de productiefste landen op het gebied van psycholinguïstisch onderzoek. Mijn Nederlandstalige collega’s zijn bezig met een aantal van ’s werelds meest baanbrekende onderzoeken naar twee- en meertaligheid, en ik ben heel blij met de mogelijkheden om met Nederlanders en Belgen samen te werken en ideeën en onderzoeksresultaten met hen uit te wisselen. (Ik weet dat er een langdurige concurrentiestrijd bestaat tussen Nederlanders en Belgen, dus ik zal hier geen partij kiezen!) Het Nederlands is ook een van de vijf talen die in de crosslinguïstische, gemakkelijk toegankelijke orthografische en fonologische onderzoeksdatabase van mijn lab zijn opgenomen, samen met Engels, Spaans, Frans en Duits, van-

wege de beschikbaarheid van taaldatasets en taalkundige bronnen om uit te putten.

Een van de redenen waarom dit boek over meertaligheid zo geschikt is voor de Nederlandse markt, is dat bijna iedereen in Nederland twee of meer talen spreekt. Anders dan in de Verenigde Staten, waar ik al meer dan drie decennia woon, is het in Nederland heel normaal om op school andere talen te leren, naar omringende landen te reizen waar een andere taal wordt gesproken, naar anderstalige tv-zenders te kijken, naar buitenlandse muziekzenders te luisteren en om te gaan met mensen die andere talen spreken. Geschat wordt dat ongeveer 94 procent van de Nederlanders ten minste één vreemde taal en 77 procent ten minste twee vreemde talen spreekt. De meest voorkomende vreemde taal in Nederland is Engels (90 procent), gevolgd door Duits (71 procent) en Frans (29 procent). Maar ook Nederlanders die deze talen niet vloeiend spreken, kunnen de basis over het algemeen redelijk begrijpen. Omdat de meeste studenten in Nederland andere talen hebben geleerd, is de Nederlandse samenleving ongelooflijk meertalig. Dat verklaart deels de open, vriendelijke en nieuwsgierige nationale identiteit.

De Nederlandse taal heeft wereldwijd grote invloed gehad. Na het Engels en het Duits is het Nederlands de derde meest gesproken Germaanse taal. Naast de officiële taal van Nederland is het een van de meerderheidstalen in België en een van de minderheidstalen in Duitsland en Frans-Vlaanderen. In de hoogtijdagen van het Nederlandse rijk werd er Nederlands gesproken in alle Nederlandse koloniën in Europa, Azië, Amerika en Afrika. Nederlanders die zich over de hele wereld hebben verspreid spreken nog steeds Nederlands of dialecten van het Nederlands. Ongeveer tien miljoen mensen spreken Afrikaans, een taal die in Zuid-Afrika uit het Nederlands is voortgekomen. Nederlands is nog steeds de officiële taal in Suriname, net als op de eilanden Aruba, Bonaire, Curaçao, Sint Maarten, Saba en Sint Eustatius, en wordt ook veel gesproken in Indonesië. Mijn schoonvader vervulde zijn militaire dienstplicht op Curaçao, waar de creooltaal Papiamentu ook door het Nederlands is beïnvloed.

In de Verenigde Staten waren drie Amerikaanse presidenten van

Nederlandse afkomst: Martin Van Buren, Theodore Roosevelt en Franklin D. Roosevelt. Martin Van Buren was de eerste Amerikaanse president die niet van Britse komaf was. (Grappig weetje: de bijnaam van president Ronald Reagan was 'Dutch'. Hij werd zo genoemd vanwege zijn Hollandse kapsel en uiterlijk als kind.)

De Nederlanders behoorden tot de eerste kolonisten van de Nieuwe Wereld, en hun invloed in de Verenigde Staten is heel groot geweest. Voordat New York New York heette, heette de stad New Amsterdam (na de inname door de Britten in de zeventiende eeuw werd zij hernoemd naar de hertog van York). Andere Nederlandse invloeden in het hedendaagse New York zijn de namen van de stadsdelen Brooklyn (naar Breukelen) en Bronx (naar Jonas Bronck), de namen van Coney Island (Konijneneiland), Rhode Island (Roodt Eylandt), Staten Island (afgeleid van Staten-Generaal) en Battery Island (naar de batterij kanonnen die de Nederlanders daar stationeerden), Harlem (naar Haarlem), Flushing (naar Vlissingen), Greenwich Village (naar Greenwijck) en vele namen van straten en tunnels (zoals Dutch Street, Dutch Kills, Holland Avenue en Holland Tunnel).

Van Nederland wordt gezegd dat zijn inwoners het best Engels spreken van alle landen waar Engels niet de moedertaal is. Het helpt natuurlijk dat het Nederlands en het Engels veel cognaten hebben. Cognaten zijn woorden die elkaar in verschillende talen in vorm en betekenis overlappen, zoals *water*, *warm* en *pen*. Maar pas op: als je op reis bent en woorden hoort die als Engels klinken, moet je er nooit automatisch van uitgaan dat ze hetzelfde betekenen. Veel Nederlandse en Engelse woorden zijn wat taalkundigen 'valse vrienden' of 'valse cognaten' noemen, woorden die in twee talen hetzelfde klinken maar een andere betekenis hebben. Een Nederlands familielid dat in de vs Engels sprak, zei eens dat ze graag *mais* at – ze bedoelde *corn*, maar het kwam eruit als het Engelse woord *mice* – muizen.

Waar sprekers van andere talen vaak heel verbaasd over zijn, is dat het Nederlands ziekten als scheldwoorden gebruikt. Terwijl Engelse scheldwoorden vaak met seks te maken hebben, verwijzen Nederlandse scheldwoorden inderdaad naar allerlei aandoeningen, met parels als 'tief op', 'krijg de tering' en 'kankerlijer'. Als iets ver

weg is, is het ‘een kolere-eind’ en als je heel hard moet lachen, ‘lach je je de pleuris’. Voor meertaligen die ziekten enger vinden dan seks, zijn Nederlandse lelijke woorden waarschijnlijk verontrustender dan Engelse.

Een andere eigenschap van het Nederlands is dat het vaak meerdere woorden tot samenstellingen combineert. Andere talen doen dat natuurlijk ook, maar het Nederlands onderscheidt zich door het aantal en de lengte van zijn samenstellingen. Een van de langste woorden, kindercarnavalsoptochtvoorbereidingswerkzaamhedencomitéleden, bestaat uit 60 letters. Andere voorbeelden van Nederlandse samenstellingen zijn meervoudigepersoonlijkheidsstoornissen en aansprakelijkheidswaardevaststellingsveranderingen. Bij het lezen van deze voorbeelden vallen je waarschijnlijk de vele aangrenzende medeklinkers op, ook een onderscheidend kenmerk van het Nederlands. Hoewel het Nederlands niet de enige taal is die meerdere medeklinkers achter elkaar toestaat, is het toch relatief ongebruikelijk. In de Tweede Wereldoorlog werden sommige Nederlandse woorden, zoals Scheveningen, gebruikt om Duitsers te ontmaskeren die zich als Nederlanders voordeden – die vielen door hun uitspraak van dat woord direct door de mand.

Ik krijg vaak de vraag hoe het is om getrouwd te zijn met iemand die een andere taal spreekt. Ik antwoord dan altijd gekscherend dat ik aanraad om alleen in je tweede of derde taal ruzie te maken met je partner. Onderzoek geeft me daar gelijk in, want kwetsende woorden hebben minder impact en richten minder schade aan in een vreemde taal. Iemands repertoire van beledigende woorden en scheldwoorden is vaak minder groot in een vreemde taal, waardoor de ander er waarschijnlijk minder last van heeft dan van de bloemrijkere uitdrukkingen in de moedertaal. Uit onderzoek met zelfrapportages en fysiologische metingen blijkt dat mensen doorgaans minder opgewonden en emotioneel raken als ze een andere taal gebruiken. Het gebruik van een andere taal zwakt sommige emotionele reacties die mensen in hun moedertaal vertonen af en maakt hen rationeler en logischer.

Ik ben blij dat ik het Nederlandse lezerspubliek heb bereikt, en ik vind het een geweldig idee dat de leden van mijn schoonfamilie mij

straks beter kunnen begrijpen doordat ze dit boek in hun moedertaal kunnen lezen. Het is moeilijk te zeggen van wie ik meer hou, van mijn Nederlandse man of van mijn Nederlandse schoonmoeder. Mijn schoonmoeder woont 6650 kilometer verderop, aan de andere kant van de Atlantische Oceaan, wat haar extra liefdespunten oplevert. Grapje natuurlijk, verstoot me alsjeblieft niet.

Ter afsluiting van dit speciale voorwoord voor de Nederlandse editie van mijn boek kan ik alleen maar hopen dat de Angolese, Australische, Braziliaanse, Britse, Chinese, Koreaanse, Mozambikaanse, Nieuw-Zeelandse, Taiwanese, Thaise en andere buitenlandse uitgevers van *Meertalig* niet om soortgelijke inleidingen gaan vragen, want het wordt waarschijnlijk een stuk lastiger om ook uit die landen echtgenoten, schoonouders, huisdieren en gezinnen tevoorschijn te toveren.

www.vioricamarian.com

Inleiding – of welkom!

Het verhaal gaat dat er in de oude stad Babylon een toren stond die zo hoog was dat hij als de eerste wolkenkrabber kan worden gezien. Volgens historische teksten heeft de toren in het huidige Irak gestaan. De Bijbelse literatuur schrijft de oorsprong van de vele talen in de wereld toe aan deze Toren van Babel, die de mensen bouwden om ‘tot aan de hemel te reiken’. Toen God op aarde neerdaalde en zag dat de mensen naar de hemel probeerden te komen, zei hij, in Genesis 11:6: ‘Dit is één volk en ze spreken allemaal een en dezelfde taal. En wat ze nu doen, is nog maar het begin. Alles wat ze verder nog van plan zijn, ligt nu binnen hun bereik.’ Om de mensen te beletten de hemel te bereiken, verspreidde God hen over de wereld en gaf hij hun allerlei verschillende talen, zodat ze niet met elkaar konden communiceren en niet verder kwamen met hun pogingen.

Dat taal als de sleutel wordt gezien om de hemel te bereiken, zegt wel iets over de kracht ervan. Het verhaal van de Toren van Babel illustreert dat taal zowel kan worden gebruikt om in de armen te sluiten als om uit te sluiten, zowel om te communiceren als om communicatie te belemmeren. Ook andere religies erkennen dat taal een middel is om niveaus te bereiken die zo hoog zijn als de hemel. Volgens de Koran 14:4 kunnen alleen religieuze concepten waarvoor taal bestaat aan de mensheid worden overgebracht: ‘En Wij sturen geen boodschapper behalve met de taal van zijn volk, zodat hij [de boodschap] voor hen duidelijk kan maken.’

In zijn essay 'Een stille ster'¹ schrijft de Italiaanse schrijver en Holocaustoverlevende Primo Levi prachtig over de grenzen van taal en hoe wij over de wereld denken:

Voor een discussie over sterren is onze taal ontoereikend en lijkt ze lachwekkend, alsof iemand probeert te ploegen met een veer. Het is een taal die met ons geboren is, geschikt om objecten te beschrijven die min of meer even groot zijn en even lang meegaan als wijzelf; ze heeft onze dimensies, ze is menselijk.

Levi merkt op dat er in de loop van de tijd nieuwe woorden zijn bedacht voor afmetingen die kleiner en groter zijn dan wat met het blote oog waar te nemen is, voor temperaturen die heter zijn dan vuur, en voor getallen als miljoenen en miljarden – begrippen waarvan we vroeger het bestaan niet kenden.

Volgt taal ons recentste, meest geavanceerde begrip van de wereld, of volgt ons begrip van de wereld onze taal? Dat taal en denken elkaar beperken, wordt bevestigd door modern onderzoek op het gebied van machinaal leren. Toen neurowetenschappers van Stanford University² aan de hand van grote hoeveelheden gedragsgegevens onderzochten hoe onze hersenen het werk verdelen dat te maken heeft met de uitvoering van cognitieve taken (zoals lezen of beslissingen nemen), clusterden hun computeralgoritmen patronen van neurale activiteit op manieren die niet overeenkwamen met de classificatiepatronen die op basis van menselijke taal te verwachten waren. Net zoals vroege pogingen om verschillende talen in aparte hersengebieden te 'lokaliseren' grotendeels overlappende netwerken aan het licht brachten, zo werden er ook geen duidelijke grenzen tussen ogenschijnlijk gescheiden mentale processen in de hersenen gevonden. De door computeralgoritmen aangebrachte classificaties wijzen op het bestaan van constructen waarvoor wij (nog) geen labels hebben, op een universum van sterren dat we met een veer proberen om te ploegen. Zelfs onze mentale constructen voor woorden als *geheugen* en *perceptie* bleken geen accurate beschrijvingen van de constructen die uit machinaal leren naar voren kwamen.³ Geheugen en perceptie overlaptten elkaar. Dat wijst erop dat de woordenschat die wij gebrui-

ken om naar constructen te verwijzen en de manier waarop we over die constructen denken nog steeds erg onnauwkeurig is. Geheugen en perceptie zijn niet categorisch van elkaar te onderscheiden, noch volgens de menselijke, noch volgens de kunstmatige intelligentie, ondanks de labels die wij voor dat onderscheid gebruiken. Het is heel goed mogelijk dat we nog niet over de middelen beschikken om zowel onze mentale toestanden als de categorieën die er in de wereld bestaan, nauwkeurig te bestuderen en te benoemen. Misschien is het idee dat er buiten onze interpretatie van de werkelijkheid precieze categorieën bestaan (of het nu gaat om mentale toestanden, kleuren of soorten mensen) op zichzelf wel een illusie die door taal in stand wordt gehouden. Maar of er nu ‘echte’ categorieën in de wereld bestaan of niet: de linguïstische en mentale categorieën die wij creëren zijn relevant. Ze hebben gevolgen op allerlei terreinen, van perceptie tot wetenschap en vooroordelen.

De psycholinguïstiek is een vakgebied dat zich richt op de relatie tussen de geest en taal. Toen ik dertig jaar geleden met mijn doctoraalstudie begon, wilde ik niet alleen begrijpen hoe meertaligen zoals ikzelf taal verwerken, ik was ook meer in het algemeen nieuwsgierig naar de cognitieve en neurale capaciteiten en beperkingen van de mens. Dit boek is een synthese van oorspronkelijk onderzoek van mijzelf en anderen naar taal en de geest, gezien door het prisma van meertaligheid. Ik heb het geschreven in het Engels, mijn derde taal, maar heb ook geput uit mijn kennis van het Roemeens en het Russisch, mijn moedertaal en mijn tweede taal, en van de talen waarvan ik sprekers heb bestudeerd in mijn onderzoeken, zoals Amerikaanse gebarentaal, Kantonees, Nederlands, Frans, Duits, Japans, Koreaans, Mandarijn, Pools, Spaans, Thai, Oekraïens en vele andere talen.

Als kind merkte ik al wonderlijke dingen op aan de talen om me heen, zoals veel mensen die nog een andere taal leren naast hun moedertaal. Waarom verwijzen Russen naar een brug als ‘hij’ en zien ze die blijkbaar als mannelijk, terwijl Duitsers een brug ‘zij’ noemen en die als vrouwelijk zien, en een brug voor de Engelsen helemaal geen geslacht heeft? En dan is er nog het Roemeens, mijn moedertaal, met de volgende vreemde eigenschap: een brug is man-

nelijk als er maar één van is, en vrouwelijk als er twee of meer van zijn. Wat doet dit met de gedachten van mensen en met hoe ze bruggen zien, vooral als ze meerdere talen kennen met contrasterende grammaticale geslachten voor hetzelfde object?

Recente cognitief-wetenschappelijke experimenten tonen aan dat Duitstaligen een brug als *mooi, gracieus, fragiel, vredig, fraai* en *rank* zien en beschrijven.⁴ Spaanstaligen zijn geneigd dezelfde brug waar te nemen en te beschrijven als *groot, gevaarlijk, lang, sterk, robuust* en *indrukwekkend*. Het verschil? ‘Brug’ heeft in het Duits een ander grammaticaal geslacht dan in het Spaans. Kun je aan de hand van de gebruikte bijvoeglijke naamwoorden raden welk geslacht dat is? Ja: ‘brug’ is vrouwelijk in het Duits en mannelijk in het Spaans. De van geslacht veranderende Roemeense bruggen krijgen minder eenduidige predicaten. (In het Roemeens worden veel mannelijke zelfstandige naamwoorden in het meervoud vrouwelijk.) De vraag in hoeverre het grammaticale geslacht van onbezielde objecten⁵ invloed heeft op hoe we over die objecten denken, is relevant voor hedendaagse discussies over het gebruik van gendergebonden voor-naamwoorden en gendertaal in het algemeen. Zulke voor-naamwoorden roepen namelijk vaak impliciete associaties op die de perceptie van mensen over zichzelf en anderen beïnvloeden.

De labels die we gebruiken doen ertoe. Zoiets eenvoudigs als een verandering in de taal die we gebruiken om naar iemand te verwijzen – bijvoorbeeld door geen *slaven* te zeggen, maar *slaafgemaakten*, of *mensen die tot slaaf gemaakt zijn* – maakt onmiddellijk dat we ons mentaal anders verhouden tot degenen over wie we spreken.

Blootstelling aan verschillende talen verschaft ons cruciale vaardigheden die de mensheid nodig zal hebben om ontluikende sociale verdeeldheid tegen te gaan en oplossingen voor dreigende mondiale problemen te vinden. Als je het nut en de schoonheid van een andere taal en een andere visie op de wereld persoonlijk ervaart, is het niet moeilijk voor te stellen dat je minder vatbaar bent voor onverdraagzaamheid, voor demonisering van dingen of mensen die anders zijn dan jij.

Inzicht in wat taal kan doen maakt je ook bewuster van momenten waarop je door anderen met woorden wordt gemanipuleerd, of

dat nu politici, adverteerders, advocaten, collega's of familieleden zijn. Mensen krijgen veel betaald om taal zo te manipuleren dat anderen bepaalde producten kopen, op een bepaalde partij stemmen of een bepaald oordeel vellen. Als je meerdere talen kent, weet je beter welk gevoel woorden je kunnen geven, omdat je ervaring hebt met subtiele taalvariaties.

Het kan rampzalige gevolgen hebben als mensen voorbijgaan aan de verschillen tussen talen. De Mars Climate Orbiter van de NASA⁶ ging volledig in rook op, samen met honderden miljoenen dollars, jaren werk en maanden van ruimtevaartactiviteiten, alleen maar omdat iemand de maateenheden niet van het Engelse systeem naar het metrieke stelsel had omgezet. Een nog tragischer voorbeeld van foutieve omzettingen, of op zijn minst misinterpretaties, heeft betrekking op vertrouwelijke documenten van de National Security Agency van de Verenigde Staten.

Toen de leiders van de geallieerden aan het eind van de Tweede Wereldoorlog in Duitsland bijeenkwamen, stuurden Truman, Churchill, Stalin en Chiang Kai-Shek de Japanse premier Kantarō Suzuki een verklaring waarin zij Japan om onvoorwaardelijke overgave vroegen. In de verklaring stond ook dat op elk negatief antwoord 'onmiddellijke en totale vernietiging' zou volgen. Toen verslaggevers premier Suzuki naar zijn reactie vroegen, onthield hij zich, zoals politiek gebruikelijk, van commentaar. Het Japanse werkwoord dat hij gebruikte, *mokusatsu*, afgeleid van het woord voor stilte, is op verschillende manieren te vertalen, van 'wijselijk passief blijven' tot 'geen aandacht schenken aan' of 'met stille minachting behandelen'. Door een diplomatieke misser van historische proporties werd een slecht gekozen vertaling in het Westen als een vijandige reactie opgevat. De National Security Agency schrijft:

Het woord heeft heel andere betekenissen dan die Suzuki bedoelde.⁷ Helaas vonden internationale nieuwsagentschappen het gepast om de wereld te vertellen dat het ultimatum in de ogen van de Japanse regering 'geen commentaar waard was'. Amerikaanse regeringsfunctionarissen, die woedend waren over de toon van

Suzuki's verklaring [...] besloten tot strenge maatregelen. In tien dagen tijd werd de beslissing genomen om de atoombom te gooien, werd de bom gegooid en werd Hiroshima met de grond gelijkge maakt.

Een wat lichtvoetiger voorbeeld: toen ik studeerde aan Emory University in Georgia, de thuisstaat van president Carter, kwam hij elk jaar praten met de internationale studenten op deze universiteit. Om ons op ons gemak te stellen vertelde hij, met zijn kenmerkende welwillendheid en gevoel voor humor, een verhaal over een toespraak die hij ooit in Japan had gehouden. Hij was zijn speech begonnen met een grapje, en onmiddellijk nadat de tolk het grapje van het Engels naar het Japans had vertaald, schoot het publiek in de lach. Later op de dag vroeg Carter de tolk waarom zijn grapje zo'n enthousiaste reactie had opgeroepen. Na enig aandringen gaf de tolk toe dat hij niet had geweten hoe hij het in het Japans had moeten vertalen. In plaats daarvan had hij gezegd: 'President Carter maakte een grapje. Iedereen moet nu lachen.'

Ik wou dat ik mijn eigen grappen ook kon eindigen met 'Iedereen moet nu lachen'. Een andere taal leren maakt je niet ineens grappig of geniaal, of de meest sexy persoon ter wereld. Je zult er geen volle bos haar van krijgen of miljardair van worden – hoewel er wel degelijk een verband bestaat tussen meertaligheid en inkomen.

Hier volgt een greep uit de bevindingen van laboratoria van over de hele wereld over de effecten van het leren van een andere taal:

- Bij oudere volwassenen vertraagt meertaligheid de ziekte van Alzheimer⁸ en andere vormen van dementie met vier tot zes jaar en vergroot het de cognitieve reserve.
- Kinderen die een tweede taal leren, begrijpen al vroeg dat het verband tussen voorwerpen en hun naam arbitrair is – je kunt 'melk' *melk* noemen of *leche* of *moloko*, of je kunt er een zelfverzonnen woord voor gebruiken. Het besef dat de werkelijkheid en het systeem van symbolen dat wordt gebruikt om die aan te duiden niet een en dezelfde zijn, leidt tot beter ontwikkelde metalinguïstische

vaardigheden, die de basis leggen voor nog geavanceerdere meta-cognitieve processen en betere hogere-orde denkvaardigheden.

- Het spreken van meer dan één taal heeft je leven lang een positieve invloed op je executieve functies, waardoor je je gemakkelijker kunt concentreren op wat belangrijk is en kunt negeren wat irrelevant is.
- Kennis van meerdere talen stelt mensen in staat verbanden te leggen tussen dingen op manieren die anderen niet zien en resulteert in hogere scores voor creatieve taken en divergent denken.
- Het gebruik van een andere taal dan de moedertaal vergroot de kans dat mensen beslissingen nemen die logisch zijn en maatschappelijk nut hebben.

Dankzij de snelgroeiende wereldwijde onlinegemeenschap en de toegenomen mogelijkheden om te reizen, komen de meeste mensen op enig moment in hun leven in contact met mensen die andere talen spreken. We worden verliefd op ze, raken met ze bevriend, nemen ze in onze familie op, gaan met ze naar school of werken met ze samen.

Iedereen gebruikt taal. Er zijn echter maar weinig mensen die beseffen wat taal kan doen. Het is alsof je iets ongelooflijk waardevols bezit zonder dat je het weet. Soms voel ik me een taxateur van de *Antiques Roadshow*, die je vertelt dat dat oude ding dat je al jaren op zolder had liggen, een kostbare schat is.

Ik ben psycholinguïst geworden omdat ik van talen houd en het fantastisch vind om uit te zoeken hoe taal en de psyche op elkaar inwerken. Ik hoop dat dit boek je de geweldige mogelijkheden die je onbewust bezit helpt begrijpen, dat het je een inkijkje geeft in de werking van je geest en dat het je mogelijkheden aanreikt om je potentieel op nieuwe manieren te ontsluiten.

I

Het Zelf

De grenzen van mijn taal zijn de grenzen van mijn wereld.¹

– Ludwig Wittgenstein

Hersengymnastiek

We leven in een wereld vol codes. Sommige zijn strikt als software, andere vloeiend als een moedertaal. Sommige, zoals de wiskunde, strekken zich uit tot voorbij de menselijke ervaringswereld. Sommige staan bol van onverdraagzaamheid. Sommige zijn als poëzie. Het zijn allemaal talen. Het zijn de codes van onze geest.

Je realiseert het je misschien niet, maar je geest gebruikt sowieso verschillende codes – wiskunde, muziek, gesproken talen, gebarentalen. Het menselijk brein is toegerust voor het gebruik van meerdere communicatiecodes, en als we die leren, openen zich deuren naar nieuwe ervaringen en kennis. We gaan de wereld anders zien en onze hersenen worden erdoor getransformeerd.

Veel mensen laten de voordelen van het leren van een andere taal als Spaans, Mandarijn of Hindi aan zich voorbijgaan, simpelweg omdat de positieve effecten van meertaligheid verkeerd begrepen, geminimaliseerd of zelfs gepolitiseerd worden. Maar kennis van meerdere talen kan leiden tot nieuwe manieren van denken die anders onbereikbaar zijn. Net zoals leren rekenen het mogelijk maakt om dingen te doen die anders ondenkbaar zijn – kunstmatige intelligentie bouwen, naar de bodem van de oceaan afdalen of andere planeten bezoeken – en net zoals het leren van notenschrift ons in staat stelt het geluid te horen van patronen die duizenden kilometers verderop of eeuwen geleden zijn gecomponeerd, zo opent het leren van een andere taal de deur naar een andere manier om de werkelijkheid te coderen en erover na te denken.